

بررسی عملکرد حافظه کوتاه مدت در فرایند ترجمه شفاهی عربی به فارسی و بالعکس (بررسی موردی ترجمه شبکه های العالم و خبر)

نوع مقاله: پژوهشی

محبوبه قاسمی^۱، علی ضیغمی^{۲*}، صادق عسکری^۳

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد مترجمی زبان عربی دانشگاه سمنان

۲. استادیار گروه زبان و ادبیات عربی دانشگاه سمنان

۳. دانشیار گروه زبان و ادبیات عربی دانشگاه سمنان

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۳/۳۰

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۱۱/۱۶

چکیده

پردازش اطلاعات در حافظه شامل رمزگذاری، ذخیره سازی و یادآوری است و عواملی چون مشکل معادل یابی و فراموشی مطالب، از چالش های مؤثر بر حافظه کوتاه مدت در ترجمه شفاهی عربی به فارسی و بالعکس است. پژوهش حاضر که پژوهشی بین رشته ای است؛ با روش تجربی به تبیین تکنیک های روان شناسی مرتبط با حافظه پرداخته و با روش توصیفی- تحلیلی به چگونگی معادل سازی توسط مترجم و تبیین عملکرد حافظه کوتاه مدت در فرآیند ترجمه شفاهی عربی به فارسی و بالعکس پرداخته است. شیوه عملکرد حافظه کوتاه مدت در دو نوع ترجمه شفاهی همزمان هم ردیف و ترجمه منقطع عربی- فارسی به دو صورت است؛ مورد اول خطی است و با اجرای خطی و مستقیم، مراحل سه گانه عملکرد حافظه در رمزگذاری، ذخیره سازی و یادآوری در حافظه کوتاه مدت مترجم شفاهی عربی- فارسی است و عواملی نظیر محل قرارگیری فعل ها در زبان های فارسی و عربی و تداخل زبانی در تلفظ برخی از حروف در این دو زبان می تواند در عملکرد این نوع ترجمه اختلال ایجاد نماید و مورد دوم، انتقالی است که با ذخیره سازی اطلاعات در حافظه به صورت رمزی، حفظ و تکرار رمز مورد نظر در حافظه کوتاه مدت و نهایتاً انتقال به حافظه فعال صورت می گیرد.

کلیدواژه ها: ترجمه همزمان هم ردیف، ترجمه منقطع عربی- فارسی، حافظه کوتاه مدت، تقویت حافظه.

مقدمه

بررسی عملکرد حافظه کوتاه‌مدت در فرایند ترجمه شفاهی که انتقال پیام از یک زبان به زبان دیگر است، مسأله‌ای حائز اهمیت و غیر قابل اغماض برای مترجمان شفاهی است؛ همچنین توجه به عوامل نقش‌آفرین مرتبط با عامل حافظه و به‌خصوص حافظه کوتاه‌مدت در این نوع ترجمه ما را برآن داشته تا پژوهشی کاربردی جهت کمک به مترجمان شفاهی و همزمان عربی به فارسی و بالعکس در به‌خاطر سپاری و یادآوری بهتر عبارات از طریق ارائه راهکارهایی مبتنی بر تبیین نقش حافظه کوتاه‌مدت در ترجمه همزمان عربی-فارسی^۱ و نیز تقویت جنبه نظری و پژوهشی موضوع با بررسی موردی سخنرانی‌ها و مصاحبه‌های پخش‌شده از شبکه‌های العام و خبر صداوسیما داشته باشیم.

حافظه: استعداد ذهنی برای ذخیره‌سازی و به‌یادآوردن اطلاعات است. که به دو نوع: الف) حافظه درازمدت^۲ ب) حافظه کوتاه‌مدت^۳ تقسیم می‌شود. حافظه بلندمدت حافظه‌ای است که برای ذخیره‌سازی مطالب به‌مدت طولانی مورد استفاده قرار می‌گیرد و در حافظه کوتاه‌مدت اطلاعات کمتر از ۳۰ ثانیه ذخیره می‌شوند.

در ترجمه شفاهی، حافظه کوتاه‌مدت در ساز و کار فرایند ترجمه شفاهی اثرگذار خواهد بود، زیرا عملیاتی همچون رمزگذاری-ذخیره‌سازی و یادآوری که در حافظه کوتاه‌مدت روی موارد کلامی صورت می‌گیرد، منجر به پاسخ‌گویی صحیح مترجم می‌شود.

ضرورت پژوهش

اهمیت و ضرورت این پژوهش برگرفته از نقش غیرقابل انکار ترجمه شفاهی و همزمان در دنیای ارتباطات بین‌الملل امروزی در رسانه‌ها، همایش‌ها و نشست‌های مختلف نشأت می‌گیرد. گاهی فراموشی یک عبارت یا کلمه بر کل کار مترجم شفاهی تأثیرگذار است؛ و در مورد دو زبان عربی و فارسی به دلیل تداخل زبانی و ویژگی‌های خاص دو زبان نسبت به همدیگر و تأثیر این مسأله بر

^۱. منظور از عبارت «عربی-فارسی» در این مقاله «عربی به فارسی و بالعکس» است.

^۲. Long memory.

^۳. Short memory.

ترجمه شفاهی و همزمان در دو زبان، ضرورت وجود پژوهش‌هایی نظری و کاربردی در این زمینه را دوچندان می‌نماید.

باتوجه به اینکه تاکنون کتاب یا مقاله‌ای به صورت تطبیقی در زمینه بررسی نقش حافظه کوتاه مدت در ترجمه شفاهی عربی-فارسی کار نشده است، ما سعی نمودیم به صورت تطبیقی شیوه عملکرد حافظه کوتاه مدت را در دو نوع ترجمه شفاهی همزمان-همردیف و منقطع عربی-فارسی تبیین نماییم. از جمله فواید این پژوهش، نقش آن در کمک به دانشجویان رشته مترجمی زبان عربی و مترجمان شفاهی این دو زبان از طریق تقویت جنبه پژوهشی و نظری موضوع و نیز شناخت نقش حافظه کوتاه مدت در ترجمه شفاهی عربی-فارسی می‌باشد.

پژوهش حاضر پژوهشی بین‌رشته‌ای است که با روش تجربی به تبیین تکنیک‌های روان‌شناسی مرتبط با حافظه پرداخته و با روش توصیفی-تحلیلی به چگونگی معادل‌سازی توسط مترجم شفاهی در کسری از ثانیه و تبیین عملکرد حافظه کوتاه مدت در فرایند ترجمه شفاهی عربی به فارسی و بالعکس پرداخته است.

سؤالات پژوهش

۱. عوامل مؤثر در بهبود عملکرد حافظه کوتاه مدت در ترجمه شفاهی و همزمان عربی-فارسی کدامند؟
۲. چالش‌های کاربرد حافظه کوتاه مدت در ترجمه شفاهی و همزمان عربی-فارسی چیست؟
۳. عملکرد حافظه کوتاه مدت در دو نوع ترجمه شفاهی همزمان همردیف و ترجمه شفاهی منقطع عربی-فارسی چگونه است؟

فرضیات

۱. عواملی نظیر: استفاده از یادیارها، قطعه‌قطعه کردن اطلاعات، تنظیم میزان صدای گوینده و مترجم جهت یادسپاری بهتر مطالب از عوامل مؤثر در بهبود عملکرد حافظه کوتاه مدت در ترجمه شفاهی عربی-فارسی می‌باشد.

۲. عدم تمرکز کافی در شنیدن درست کلمات و عبارات، عدم رمزگذاری کامل مفاهیم و عبارات بیان شده، عدم ذخیره سازی درست و به یادآوری ناقص مفاهیم و عبارات، عدم مرور ذهنی مترجم و پردازش نکردن اطلاعات در حافظه فعال، از چالش های حافظه کوتاه مدت در ترجمه شفاهی عربی-فارسی است.

۳. عملکرد حافظه کوتاه مدت بر خلاف تصور در ترجمه شفاهی متقطع سخت تر از ترجمه شفاهی هم ردیف است. چون ذهن در این مدت می بایست حجم وسیعی از اطلاعات را در خود نگهداری نماید.

پیشینه پژوهش

در مورد پیشینه پژوهش از مهمترین و مرتبط ترین پژوهش ها می توان به موارد زیر اشاره نمود: عبدالحسین فقهی و حسین سلمانی، (۱۳۹۴) در مقاله «نگاهی به چالش های ترجمه همزمان فارسی-عربی و برعکس»، در مجله «ادب عربی» دانشگاه تهران، پس از بررسی مراحل ترجمه شفاهی به این نتیجه رسیده اند که مترجم شفاهی باید از روش های خاص و به-کارگیری زبان بدن در فضای تکرار ناپذیر استفاده کند.

کریم قربان زاده، (۱۳۹۱) در کتاب «فنون ترجمه شفاهی» خود که بر مبنای تجارب وی به عنوان مترجم شفاهی فارسی-روسی است، پس از بیان کلیاتی در مورد ترجمه، عواملی چون: تسلط بر زبان مادری، آشنایی با زبان دوم، داشتن حافظه خوب و عملیاتی را از ویژگی های مترجم شفاهی می داند.

فاضل کلخوران جمال، امیر شریعتی و هاجر بهرامی (۱۳۹۶) در مقاله خود با عنوان «اثر بازی درمانی بر حافظه کوتاه مدت کودکان کم توان ذهنی آموزش پذیر»، در شماره ۲۸ مجله «رفتار حرکتی» (پژوهش در علوم ورزشی) اشاره کرده اند بازی های انفرادی، نقش مثبتی بر حافظه کوتاه مدت کودکان کم توان ذهنی آموزش پذیر دارد.

زهرا فلاح (۱۳۸۹) در پایان نامه خود تحت عنوان «نقش حافظه در ترجمه شفاهی» در رشته مترجمی زبان فرانسه دانشگاه علامه طباطبایی پس از تعریف حافظه و انواع آن به بررسی عوامل فراموشی چون تداخل زبانی و راه بازیابی اطلاعات می پردازد.

معصومه احدی (۱۳۹۴) در پایان نامه خود تحت عنوان «اصول و فنون ترجمه شفاهی با تأکید بر ترجمه همزمان» در رشته مترجمی زبان عربی دانشگاه حکیم سبزواری ابتدا به تبیین مفاهیم ترجمه شفاهی پرداخته و سپس سعی در تشریح اصول لازم برای مترجم داشته و این نتیجه را بیان می‌دارد که اصول ترجمه شفاهی، به جز در موارد جزئی، در همه گونه‌های ترجمه شفاهی یکسان است و تفاوت سویه‌گی تنها در برخی موارد راهکار متفاوت اقتضا می‌کند. این پژوهش تلاش دارد راه کارهای مشترک ویژه ترجمه شفاهی عربی-فارسی را ارائه نماید.

امیر ابراهیمی قوژدی (۱۳۹۳) نیز در رشته مترجمی زبان انگلیسی دانشگاه امام رضا (ع) در پایان نامه خود تحت عنوان «ارتباط بین خلاقیت، هوش هیجانی و کیفیت ترجمه شفاهی هم زمان» به دنبال کشف ارتباط بین دو فاکتور روانشناسی (هوش هیجانی و خلاقیت) با ترجمه شفاهی همزمان است. نتایج بررسی حاکی از ارتباط مثبت بین هوش هیجانی و ترجمه شفاهی و بین خلاقیت و ترجمه شفاهی است. نتایج نشان می‌دهد که دانشجویان با میزان هوش هیجانی و خلاقیت بیشتر، مترجمان موفق‌تر و عملکرد بهتری در ترجمه شفاهی هم‌زمان خواهند داشت.

زینب هاشمی (۱۳۹۷) نیز در پایان نامه خود تحت عنوان «بررسی تأثیر مهارت زبانی و خودکارآمدی دانشجویان رشته مترجمی زبان انگلیسی بر عملکرد آن‌ها در ترجمه شفاهی» به این نتیجه رسیده که عملکرد دانشجویان در ترجمه با سطح مهارت زبانی آن‌ها همبستگی معناداری دارد.

محمودرضا گشمردی، (۱۳۸۴) نیز در مقاله «نقش حافظه در فرایند یادگیری زبان خارجی» به این نتیجه رسیده است که بخش‌های مختلف مغز و حافظه مانند حافظه کوتاه مدت، حافظه کاری، حافظه بلندمدت و حافظه معنایی ارتباط تنگاتنگی با فرایند یادگیری زبان خارجی دارند. فاطمه و سید محمود هداوندخانی و میرزمانی، (۱۳۸۷)، در مقاله «تأثیر فعالیت‌های موسیقایی بر حافظه کوتاه مدت دانش آموزان کم توان ذهنی» به این نتیجه دست یافته‌اند که تمرین، تکرار و گروه‌بندی بخش‌های اطلاعات تأثیر بسیاری بر حافظه بلندمدت دارد.

همانطور که مشاهده می‌کنیم بر اساس جستجوی نگارندگان تاکنون پژوهشی مستقل در زمینه بررسی نقش حافظه کوتاه مدت در ترجمه شفاهی عربی- فارسی صورت نگرفته که وجود چنین پژوهش‌هایی می‌تواند کمک زیادی به مترجمان شفاهی و دانشجویان و پژوهشگران حوزه ترجمه شفاهی عربی- فارسی در ایران کند.

ترجمه شفاهی

ترجمه شفاهی یک فرایند ارتباطی بین دو نفر است که به دو زبان مختلف صحبت می‌کنند (دموکی، ۲۰۱۴: ۱۳۸). به عبارت دیگر ترجمه شفاهی انتقال پیام به شکل شفاهی از یک زبان به زبان دیگر می‌باشد. و به طور کلی دارای دو نوع: ترجمه شفاهی همزمان منقطع^۱ و ترجمه همزمان هم‌ردیف^۲ است.

در ترجمه همزمان منقطع، مترجم با استفاده از فاصله زمانی که پس از قطع موقت کلام گوینده حاصل می‌شود، مفاهیم را که به صورت یادداشت یا به صورت ذهنی در اختیار دارد، در زبان مقصد بازآفرینی می‌کند، فاصله زمانی می‌تواند معادل یک، دو یا سه جمله باشد و حتی به چند دقیقه برسد.

در ترجمه شفاهی همزمان هم‌ردیف: در حالیکه سخنران، سخن می‌گوید، مترجم کار ترجمه را انجام می‌دهد و جملات را به زبان مقصد برمی‌گرداند، این نوع ترجمه از تمام ترجمه‌های دیگر مشکل‌تر است (فقهی و سلمانی، ۱۳۹۴: ۲۲۶).

حافظه کوتاه‌مدت (تعریف و فرایند)

حافظه «استعداد ذهنی برای ذخیره‌سازی، حفظ و یادآوری اطلاعات است که به دو نوع (۱) بلند مدت (۲) کوتاه مدت، تقسیم می‌شود» (پینولا، ۲۰۱۷). حافظه کوتاه‌مدت مانند چک نویسی گذراست؛ به این معنا که برای فراخوانی اطلاعات در دست پردازش عمل می‌کند و گنجایش آن محدود و ظرفیت آن بین ۵ تا ۹ موضوع می‌باشد (همان). اطلاعات وارد شده در حافظه

^۱ . Interrupted simultaneous oral translation.

^۲ . Oral translation is also a row.

کوتاه مدت انسان می توانند به مدت ۳۰ ثانیه باقی بمانند. و هرچه سرعت پردازش اطلاعات و ظرفیت مغز بیشتر باشد، نتیجه مطلوب تر خواهد بود. حافظه کوتاه مدت اجازه می دهد تا برای مدت چند ثانیه تا حداکثر یک دقیقه بدون تمرین، مطالب نگهداری و ذخیره سازی شود (همان).

همچنین نظر اساسی گانیه^۱ در مورد یادگیری این است که آموختن هر مطلب جدیدی مستلزم آموختن مطالب قبلی و وابسته به آن است (عزیزی، ۱۳۹۲). از سویی دیگر، وقتی یک مطلب بلافاصله بعد از شنیدنش به یاد آورده می شود، بازیابی آن کار ساده تری است؛ چراکه مطلب در این زمان در قسمت هوشیاری قرار دارد، اما زمانی که ساعت ها بعد از شنیدن آن مطلب سعی می شود آن را به یاد آورد، کار بازیابی اغلب دشوار است (عبدالوهابی، ۱۳۹۶).

برای رمزگردانی اطلاعات در حافظه کوتاه مدت، باید توجه فرد بر روی موضوع مشخصی متمرکز شود، یعنی فرد باید از تمام حواس خود استفاده کند تا کار رمزگردانی را به درستی انجام دهد. در حافظه کوتاه مدت، اطلاعات به شکل صوتی رمزگردانی می شوند (همان). یکی از عوامل دیگر در یادگیری مطالب، مسأله تکرار است؛ زیرا موضوعاتی که بیشتر تکرار شوند به آسانی جای خود را به موضوعات دیگر نمی دهد، با تکرار و مرور ذهنی می توان حافظه کوتاه مدت را تقویت و مانع از فراموشی شد.

مراحل و فرآیند پردازش در حافظه

رمزگذاری

اولین قدم در ساختن حافظه رمزگذاری نام دارد، وقتی به یک رویداد خاصی اشاره و یا بخشی از اطلاعات را سعی می کنیم به یاد بیاوریم، مغز ما به صورت دائم صداها و تصاویر این امر را دریافت می کند. مثلاً خاطره اولین سفر هر یک از ما به یک شهر تاریخی یعنی خاطرات ما از آن شهر توسط سیستم بصری (مانند ساختمان های عجیب یا مناظر باشکوه)، سیستم شنیداری

^۱. Gagne.

(صدای ماشین‌های تحویل دهنده کالا) یا سیستم بویایی (مانند بوهایی که از هر مکان به مشام می‌رسد) ایجاد می‌شود (پینولا، ۲۰۱۷).

در خصوص دو زبان عربی و فارسی، اولین قدم برای رمزگذاری اطلاعات و محتوای کلام سخنران در ذهن مترجم شفاهی، این است که مترجم شفاهی استماع خود را تقویت کند تا گوش و مغز وی با واژگان مهم و کلیدی عربی و فارسی و تفاوت‌های موجود در تلفظ حروف مشابه در دو زبان آشنا شود؛ و بتواند در کسری از ثانیه این واژگان را به شکل صحیح دریافت کند، شرط دوم آن است که ذهن و حافظه مترجم شفاهی قابلیت کدگذاری درست و سریع عبارات و واژگان را با ویژگی‌های خاص آن در دو زبان داشته باشد و مسائلی چون تداخل زبانی، تقدیم و تأخیر فعل، تفاوت تلفظ حروف و... روی عملکرد حافظه وی تأثیر منفی نگذارد؛ که این امر با تکرار، تمرین و تقویت حافظه شنیداری میسر می‌شود، و باعث می‌گردد مرحله رمزگذاری در مغز وی با موفقیت صورت گیرد.

ذخیره‌سازی^۱

تمامی اطلاعات ریز و درشت در بخش‌های ذهن ما به نام نورون‌ها^۲ ذخیره می‌شود. نورون‌ها سلول‌های عصبی هستند که سه وظیفه دارند؛ ۱- وقتی محرکی بر آن‌ها اثر می‌کند، تحریک می‌شوند ۲- اثر محرک را در طول خود هدایت می‌کنند ۳- اثر محرک را به سلول‌های دیگر منتقل می‌کنند و در مورد چیزی که دریافتیم سیگنال‌هایی بین هم رد و بدل می‌کنند (پینولا، ۲۰۱۷). در واقع آن‌ها باهم صحبت می‌کنند و ارتباطات موقت را بین خود به وجود می‌آورند. به عقیده نورون‌شناسان، فعالیت نورونی و استحکام ارتباطات حافظه را بوجود می‌آورد (همان).

برای روشن‌تر شدن مفهوم، به فرضیه زیر بسنده می‌کنیم: به عنوان مثال مترجم شفاهی کلمه‌ای همچون «مکبر الصوت» را از قبل در ذهن خود ذخیره ساخته و می‌داند که این واژه به معنای «بلندگو» است. در طی ذخیره‌سازی، ذهن مترجم وقتی در محیطی قرار بگیرد که یادآور این کلمه است؛ مانند سالن سخنرانی، در واقع در ذهن وی مرحله اول، یعنی تحریک نورون

1. Storage.

2. Neurons.

صورت می گیرد و هدایت این واژه توسط ذهن وی انجام می شود، که همان مرحله دوم یعنی هدایت اثر محرک و در آخر وقتی مترجم معنای این واژه را به یاد می آورد، ذهن مترجم وارد مرحله سوم می شود که همان انتقال اثر محرک به سلول های دیگر مغزی است.

یادآوری

برای یادآوری یک خاطره مغز ما مسیرهای عصبی ایجاد شده در موقع تشکیل خاطره را بازپخش می کند. یادآوری مکرر اطلاعات به تقویت این ارتباطات کمک می کند (پینولا، ۲۰۱۷). مترجم شفاهی همزمان عربی-فارسی در راستای یادآوری صحیح و کامل اطلاعات در حین ترجمه ناگزیر است اقدامات زیر را انجام دهد:

۱. پیش از انجام دادن ترجمه شفاهی همزمان عربی-فارسی، اطلاعات جامع درباره واژگان مورد استفاده سخنران، آشنایی با نحوه تلفظ حروف عربی و امثال آن را داشته باشد (مصاحبه پژوهشگر با عبدالهادی ضیغمی مترجم شفاهی صدا و سیما، ۱۳۹۸) که در اثنای پژوهش با ذکر مثال هایی مأخوذ از فیلم ها و مصاحبه های پخش شده در شبکه العالم و شبکه خبر به تبیین این موضوع می پردازیم.

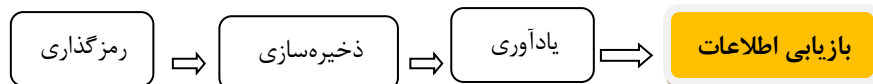
۲. بر موضوع اصلی در زبان مبدأ تمرکز کند، زیرا ممکن است پیام سخنران در رابطه با یک حوزه معنایی خاص در زبان عربی یا فارسی باشد. (همان)

۳. مجموعه عکس العمل های استاندارد مترجم همزمان را در هنگام بروز اتفاق های مختلف و خارج شدن شرایط ترجمه از حالت طبیعی، آماده داشته باشد (قربانزاده، ۱۳۹۱: ۱۱۸)؛ (به طور مثال؛ ببخشید، مترجم نمی شنود و... = عفواً، المترجم لا یسمع و...).

شیوه عملکرد حافظه کوتاه مدت در ترجمه شفاهی همزمان هم ردیف:

زمانی که مترجم شفاهی همزمان در کابین مخصوص خود قرار دارد و سخنران در حال ارائه سخنان خود می باشد اگر جمله سخنران طولانی شود دیگر مترجم همزمان عربی به فارسی نمی تواند منتظر فعل جمله در زبان مبدأ بماند (فقهی و سلمانی، ۱۳۹۴، ۲۳۷).

البته عملکرد حافظه در افراد مختلف متفاوت است، نقش حافظه کوتاه مدت در ترجمه شفاهی همزمان هم‌ردیف با اجرای خطی و مستقیم مراحل مثل رمزگذاری، ذخیره‌سازی و یادآوری در حافظه کوتاه مدت مترجم انجام می‌شود و سپس بازبازی اطلاعات توسط مترجم با موفقیت انجام می‌گیرد.

شکل ۱: عملکرد حافظه کوتاه مدت در ترجمه شفاهی همزمان هم‌ردیف

مثال: «رضایت کارگران به معنای حرکت سریع چرخ تولید واشتغال است. بنابر گزارش‌هایی که در اختیار من قرار گرفته است، بسیاری از کارگران و بخش بزرگی از جامعه کارگری ما از مسئله مسکن در رنج هستند (سخنرانی دکتر روحانی به مناسبت روز کارگر، اردیبهشت ۱۳۹۳).

مترجم هم‌زمان شبکه العالم: «وإنَّ رضا العمَّال هو بمثابة الحركة السريعة لعجلة الإنتاج والعمل، فالكثير من العمَّال في بلادنا وبناءً على التقارير التي تسلَّمْتُها وإنَّ جزءاً كبيراً من الطبقة العاملة في بلادنا تتألَّم من مسألة السكن».

در این مثال با تکیه بر این تعریف: حافظه از یادگیری جدا نیست و می‌توان گفت که حافظه همان یادگیری است (لیوری، ۱۹۹۳) و می‌توان دریافت که (۱) حافظه مترجم در یادگیری و رمزگذاری واژگان در حافظه کوتاه مدت به خوبی عمل کرده است. (۲) ذخیره‌سازی واژگان با یادگیری صحیح مطالب و مفاهیم در حافظه وی به شکل کامل صورت گرفته است. (۳) در نهایت یادآوری مترجم با موفقیت نسبی صورت گرفته است.

می‌توان گفت هم قدرت گوش دادن مترجم در حفظ اطلاعات قوی بوده و هم با توجه به ذخیره‌سازی کامل عبارات توانسته جملات پیشین را به خوبی به خاطر بسپارد و به شکل واضحی قابل مشاهده است که شیوه عملکرد حافظه کوتاه مدت در این ترجمه به صورت خطی و مستقیم بوده است؛ زیرا عواملی همچون (۱) رمزگذاری (۲) ذخیره‌سازی (۳) یادآوری از مراحل عملکرد حافظه به صورت خطی رخ داده‌اند و در اینجا رابطه حافظه کوتاه مدت با ترجمه شفاهی همزمان هم‌ردیف عربی-فارسی توسط اجرای مستقیم مراحل مذکور در حافظه کوتاه مدت در مترجم شفاهی عربی-فارسی و حافظه وی صورت گرفته است. ولی در

معادل‌یابی درست، کمی ذهن مترجم دچار چالش شده و متأثر از زبان مقصد (فارسی) گاهی اصطلاحاتی دارای صبغه فارسی را به کار برده است یا از اصطلاحاتی نامأنوس با توجه به سیاق جمله استفاده کرده است.

مترجم در این عبارات برای «مسأله مسکن» در ترجمه خود از عبارت «مسألة السکن» استفاده کرده است، در صورتیکه مترجم قبلاً با معادل صحیح این عبارت در زبان عربی یعنی «قضیة الإسکان» آشنا بوده باشد، حافظه کوتاه مدت وی به خوبی عمل نکرده است و هنگام یادآوری معادل صحیح، به دلیل تداخل زبانی و فشار ناشی از کار و فرصت اندک، قبل از اینکه معادل عربی صحیح به ذهنش خطور کند، واژه «مسألة» را متأثر از زبان فارسی به جای «قضیة» به یادآورده است و به جای «الإسکان» تحت تأثیر واژه فارسی «مسکن» واژه «السکن» را به یادآورده است و چون فرصت زیادی برای راستی‌آزمایی و تدقیق این واژه نداشته است، آنچه را به ذهن وی خطور کرده، سریع بر زبان آورده است. شایان ذکر است «مسألة» در زبان عربی معمولاً برای مسائلی به کار برده می‌شود که سؤالی در خود دارد و برای مسائل به صورت کلی یا مسأله‌ای که نیازمند بررسی و رفع یک چالش است از واژه «القضیة» استفاده می‌شود (المنجد فی اللغة العربیة المعاصرة، بیتا: قضی)؛ و در صورتی که معادل صحیح آن را در زبان عربی ندانسته باشد، ناشی از ضعف زبانی مترجم شفاهی و متأثر از تداخل زبانی دو زبان عربی و فارسی می‌باشد.

مهم‌ترین چالش‌ها در عملکرد حافظه کوتاه مدت در ترجمه شفاهی همزمان

همردیف عربی-فارسی و بالعکس

مشکل معادل‌یابی و تداخل زبانی

مترجم کارآمد از سرعت عمل بالایی برخوردار است؛ و واژه مناسب را در زمان مناسب به کار می‌برد. مترجم می‌تواند با مطالعه کافی، پیگیری رسانه‌ها و کوشش برای آگاهی از جدیدترین اصطلاحات و تعابیر، توانایی معادل‌یابی و دایره واژگان خود را در حافظه کوتاه مدت تقویت کند؛ اما ممکن است مترجم شفاهی گاهی به دلیل فرصت اندک در یافتن معادل‌های مناسب با

مشکل روبرو شود؛ چراکه وی می‌بایست ضمن حفظ عبارات در حافظه کوتاه‌مدت خود در کسری از ثانیه معادل یک واژه یا عبارت را در زبان مقصد به یاد آورد و پس از بررسی آن در ذهن خود، جایگزین آن را به شکل صحیح در زبان مقصد ادا نماید. اگر جایگزین صحیح را به یاد نیاورد در این موارد، با توجه به فرصت اندکی که برای معادل‌یابی وجود دارد، «باید با سرعت عمل بالا، آن واژه را با عبارت کوتاهی توضیح دهد» (فقهی و سلمانی، ۱۳۹۴: ۲۳۵). در ادامه به بررسی یکی از چالش‌های مترجم شفاهی شبکه «العالم» در این خصوص می‌پردازیم:

مثال: «اولین قدم در کار و اشتغال، ایجاد امنیت کاری برای کارگران عزیز است؛ آقای وزیر نگذارید که خانه کارگری بی‌نور بماند؛ چراغ کار و اشتغال در سراسر ایران عزیز ما باید همواره نورانی باشد» (سخنرانی دکتر روحانی در روز کارگر، اردیبهشت ۱۳۹۳).

مترجم همزمان هم‌مدیف شبکه العالم: «إِنَّ أَوَّلَ خُطْوَةٍ لِلْعَمَلِ هُوَ إِيجَادُ الْأَمْنِ فِي الْعَمَلِ لِلْعَمَالِ الْأَعْرَاءِ؛ السَّيِّدُ الْوَزِيرُ لَا تَسْمَحُوا بِأَنْ يَكُونَ يَبِثُ الْعَمَالِ خَامِدًا وَدُونَ نُورٍ؛ وَإِنَّ هَذَا سِرَاجَ الْعَمَلِ فِي إِيرَانَ بِرُمَّتِهَا، فِي إِيرَانَ الْعَزِيْزَةِ يَجِبُ أَنْ يَكُونَ وَضَاءً».

در اینجا مترجم هنگام معادل‌یابی برای کلمه «ایجاد» در زبان مقصد چون همین واژه در ذهنش بوده‌است نتوانسته معادل صحیح و مستعمل آن در زبان مقصد یعنی «توفير الأمن» را به یاد آورد و بر اثر تداخل زبانی بین دو زبان از واژه «ایجاد» قبل از امنیت استفاده کرده است که در زبان عربی امروزی و به خصوص در متون رسانه‌ای در معنای قدیم خود که ایجاد کردن و خلق کردن بوده کاربرد کمتری دارد و بیشتر به معنای «أوجد الشيء: جعله يجده ويظفر به» (مسعود، ۱۹۹۲: ۱۵۲) یا همان «یافتن» کاربرد دارد.

از جمله کاربردهای این واژه با این معنی «یافتن» می‌توان به مثال زیر در سایت الجزیره قطر اشاره کرد: «وناشد سالم الجهات المختصة في حكومة الوفاق إيجاد حلول نهائية لمشكلة القمامة، مؤكدا للجزيرة نت أن المواطنين تلقوا وعودا متكررة من المسؤولين لكن دون جدوى» (محمد، ۲۰۱۹).

همانگونه که می‌بینیم در عبارت فوق «ایجاد حلول» به معنای «یافتن راه‌حل» است و به معنای فارسی آن یعنی «ایجاد کردن راه‌حل» نیست.

ترجمه فعل‌ها از فارسی به عربی

فعل یکی از ارکان اصلی و مهم جمله در هر زبانی است. از جمله مشکلاتی که در ترجمه هم‌زمان هم‌ردیف فارسی به عربی وجود دارد و بر عملکرد حافظه کوتاه‌مدت تأثیر می‌گذارد، این است که در زبان فارسی فعل در پایان جمله می‌آید، اما در زبان عربی، غالباً، فعل در آغاز جمله جای می‌گیرد (ضیغمی و دیگران، ۱۳۹۷: ۲۷). این نکته به خصوص در جملات طولانی، مترجم هم‌زمان عربی-فارسی را دچار مشکل می‌کند (فقهی و سلمانی، ۱۳۹۴: ۲۳۷). مترجم شفاهی وقتی یک جمله طولانی فارسی به عربی را ترجمه می‌کند به دلیل اطلاعات زیادی که مدام به حافظه کوتاه‌مدت وی وارد می‌شود و همچنان می‌بایست برای جمع‌بندی این اطلاعات و بیان آن به زبان مقصد منتظر فعل بماند با چالش‌هایی نظیر: فراموشی یا فقدان بخشی از اطلاعات و اختلال در یادآوری اطلاعات در لحظه، عدم فهم محتوای کلام سخنران یا نرسیدن به جمله بعدی سخنران مواجه شود. در چنین شرایطی مترجم می‌تواند از چند راهکار استفاده کند:

الف) می‌تواند منتظر فعلی بماند که در پایان جمله فارسی می‌آید. البته این انتظار بستگی به توان حافظه کوتاه‌مدت مترجم دارد و اگر توان حافظه کوتاه‌مدت وی در سطح پایینی قرار داشته باشد همانگونه که بیان شد سبب می‌شود که او بخشی از جزئیات جمله را از دست بدهد.

ب) روش دیگری که مترجم می‌تواند در ترجمه جمله‌های طولانی به کارگیرد، آن است که همگام با گوینده، مفاهیم را که نهاد و برخی دیگر از ارکان جمله جز فعل را شامل می‌شود ترجمه کند و هنگامی که گوینده فارسی‌زبان، فعل جمله را به کار برد، مترجم ضمن ترجمه این فعل، نهاد و برخی از ارکان پیشتر ترجمه‌شده را بار دیگر با عباراتی نو، پس از فعل تکرار کند تا ساختار جمله حفظ شود (همان).

ج) روش سوم این است که مترجم بخش اول جمله را که شنید فعل را حدس بزند. که این حدس ممکن است درست باشد که در این صورت کار ترجمه را ادامه می‌دهد و ممکن است حدس وی اشتباه باشد که در این حالت باید با تصحیح جمله از طریق تکرار فعل و یا با استفاده از عبارت «أو + فعل صحیح» ابهام پیش آمده را از بین ببرد.

مثال: «در مسیر پیشرفت قرارگرفتن، به‌خاطر استفاده از معادن زیرزمینی این کشورها نیست، اگر امروز پیشرفت در کشورهای نوظهور می‌بینیم در سایه کار و تلاش و فعالیت و تولید است. ما باید الگوی توسعه آینده کشورمان را بر مبنای اشتغال جوانان عزیزمان طراحی کنیم» (سخنرانی دکتر حسن روحانی، اردیبهشت ۱۳۹۳).

مترجم شفاهی شبکه العالم: «ذَلِكَ فِي مَسَارِ التَّقَدُّمِ وَهَذَا يَعُودُ إِلَى الاسْتِيفَادَةِ مِنَ الْمُنَاجِمِ الْأَرْضِيَّةِ وَتَحْتَ الْأَرْضِ لَيْسَتْ مِنْ هَذَا الشَّيْءِ وَإِذَا مَا رَأَيْنَا هَذَا التَّقَدُّمَ فِي الْبُلْدَانِ الَّتِي بَرَزَتْ حَدِيثًا فَهَذَا يَعُودُ إِلَى إِتْمَانِ عَمَلَتِ فِي ظِلِّ الْعَمَلِ وَالنَّشَاطِ وَالْإِنْتِاجِ، عَلَيْنَا أَنْ نَكُونَ قُدْوَةً لِلتَّطَوُّرِ الْمُسْتَقْبَلِيِّ لِبُلْدَانِنَا وَذَلِكَ عَلَى أَسَاسِ الْعَمَلِ لِلشَّبَابِ الْأَعْرَاءِ، يَجِبُ أَنْ نَكُونَ بِهَذَا التَّخْطِيطِ».

در این ترجمه با توجه به تداخل زبانی موجود بین دو زبان فارسی و عربی و همچنین مسأله قواعد دستوری متفاوت در این دو زبان، مشاهده می‌کنیم که مترجم ابتدا ارکان جمله و نکات کلیدی به جز فعل را ترجمه نموده و فعل را در انتهای جمله به کار برده است. و وقتی در ترجمه واژه «زیر زمینی» اشتباه کرد بلافاصله آن را تصحیح کرده و از واژه «تحت الأرض» به جای «الأرضية» استفاده کرد. و برای معادل کلمه «کشورهای نوظهور» که معادل اصطلاحی آن (دول بریکس) به ذهنش نرسیده است، بلافاصله از شرح استفاده کرده و عبارت «البلدان التي برزت حديثاً» را آورده است تا مضمون در ذهن مخاطب نقش بندد.

فراموشی مطالب

چنان که پیش‌تر آمد، حافظه کوتاه‌مدت، عاملی مهم در ترجمه همزمان است. گاهی مترجم همزمان هم‌ردیف در هنگام ترجمه، مطالبی را از یاد می‌برد که ممکن است ناشی از خستگی، فشار و یا عوامل دیگر باشد. در چنین مواقعی، بهتر است مترجم در صدد بازیابی آنچه فراموش کرده نباشد؛ زیرا ممکن است جملات بعدی گوینده را از دست بدهد و خلل بیشتری به ترجمه او وارد شود (فقهی و سلمانی، ۱۳۹۴: ۲۳۷).

ضعف در یادگیری و اختلال در حافظه از جمله مشکلات رایج در موقعیت‌های استرس‌زا و افزایش سن هستند که ممکن است منجر به از دست دادن حافظه و فراموشی شود (صادقی و دیگران، ۱۳۹۳: ۱۲۲). یعنی می‌خواهیم بگوییم مترجم شفاهی همزمان هم‌ردیف با زمان و سرعت

بالای کار ترجمه در تعامل مستقیم است و این بدان معناست که وی لحظه‌ای ممکن است به خاطر فشار بالای کار مانند هر انسان دیگری دچار فراموشی گردد؛ به عنوان مثال:

دکتر روحانی: «این دولت تدبیر و امید است که در سایه حمایت شما این بار را بر دوش دارد و مصمم است سال ۱۳۹۳ را سال رونق تولید و شکستن رکود اقتصادی اعلام کند» (سخنرانی دکتر روحانی به مناسبت روز جهانی کارگر، ۱۳۹۳، پخش شده از شبکه العالم).

مترجم شفاهی: «وإن هذه الحكومة وهي للعمل والتدبير عبر دعمكم وإنما حملت هذه الأعباء وإنما على هذه التصميم في سنة ۱۳۹۳، هذه السنة الإيرانية أن تكون سنة الإنتاج وفشل الركود الاقتصادي و الجمود الاقتصادي»

همان طور که می‌بینیم مترجم شفاهی در معادل یابی عبارت (اعلام کند) دچار فراموشی شده و عبارت (آن تکون) را استفاده کرده است که معادل صحیح واژه (اعلام کند) نمی‌باشد؛ که این امر ممکن است ناشی از خستگی، فشار و عواملی از این قبیل برای مترجم شفاهی باشد، استفاده از عبارت «علی هذه التصميم» برای «مصمم است» به جای (وهي عازمة علی/ اتخذت قرارها ب...) نیز نشان‌دهنده ضعف زبانی مترجم متأثر از تداخل زبانی دو زبان عربی و فارسی است.

با افزایش سن در بیشتر افراد قدرت گیرایی حافظه و نیز پردازش اطلاعات در آن رو به کاهش می‌رود که ضعف در یادگیری نیز در پی آن می‌آید و حتی گاهی ممکن است منجر به از دست دادن حافظه و فراموشی در این افراد گردد. در مقابل تمرین و تکرار و گروه‌بندی بخش‌های اطلاعات می‌توانند قدرت حافظه را افزایش دهد (هداوند خانی و میرزمانی، ۱۳۸۷: ۳۰۸).

عدم تمرکز کافی در شنیدن درست عبارات سخنران

اگر مترجم شفاهی در هنگام سخنان گوینده یا سخنران از تمرکز کافی در شنیدن درست واژگان بیان شده برخوردار نباشد، موجب می‌شود که اولاً شنونده دچار سردرگمی در فهم مطالب شود؛ ثانياً انتقال مطالب و مفاهیم دچار اختلال گردد، اگر مترجم شفاهی برای ثبت اطلاعات خود در حافظه کوتاه‌مدت از تمرکز کافی در شنیدن بهره‌مند نباشد، نمی‌تواند ترجمه شفاهی را به درستی انجام دهد. لازم است مترجم شفاهی از تمام حواس خود در هنگام

سخنرانی گوینده استفاده کند و مسائل اطراف تمرکز کند تا بتواند مفاهیم را به خوبی به زبان مقصد بازگرداند. اگر مترجم شفاهی حواس خود را پرت کند و یا آلودگی‌های صوتی او را به خود مشغول بسازد، نمی‌تواند در سایه این عوامل ترجمه خوبی ارائه دهد. عواملی از قبیل بی‌علاقگی، دل‌زدگی و ... سبب کاهش تمرکز حواس می‌شوند.

برای مثال مترجم شفاهی عربی-فارسی، اگر در شنیدن کلمات تمرکز کافی نداشته باشد، منجر به بروز مشکلاتی برای وی می‌گردد. یعنی اگر مثلاً سخنران حروف کلمه‌ای همچون «بیچی خط عریض»: (مشکل برجسته ای وجود دارد) را به شکل نادرستی تلفظ کند مانند تلفظ حرف (ط) و (ض) و (ع) و مترجم شفاهی آن را به درستی نشنود و معنا را به گونه دیگری ارائه دهد شنونده را دچار سرگردانی می‌کند و امر ترجمه شفاهی را با مشکل مواجه می‌کند این مسأله در مورد سایر کلماتی که تلفظ حروف آن در عربی متفاوت است؛ ولی در فارسی به صورت یکسان تلفظ می‌شود نیز ممکن است رخ دهد.

عدم رمزگذاری کامل مفاهیم و عبارات بیان شده

همان‌طور که گفتیم رمزگذاری اطلاعات در حافظه کوتاه‌مدت نقش مؤثری را ایفا می‌کند، یعنی اگر مترجم شفاهی بتواند اطلاعات بیان‌شده توسط سخنران را به درستی رمزگذاری کند، این رمزگذاری در حافظه کوتاه‌مدت می‌تواند یادآوری اطلاعات را برای مترجم آسان‌تر کند، زیرا مغز با ارتباط دائم با سیستم بصری و شنیداری می‌تواند اطلاعات را رمزگذاری نماید. به عنوان مثال: اگر سخنران عدد ۲۰۲۰ را در سخنرانی خود ذکر کند و بگوید بنده در سال ۲۰۲۰ به این شهر آمدم: «جئت إلى هذه المدينة سنة ألفين وعشرين كتاباً إلى هذه المدينة» طبیعی است که مترجم همزمان نمی‌تواند به راحتی این عدد ذکر شده را به یاد بیاورد، اما اگر مترجم اطلاعات را به تکه‌های کوچک‌تر تکه‌تکه کند؛ یعنی در ذهن خود این عدد را به شکل ۲۰-۲۰ (دورقمی دورقمی) بسپارد و رمزگذاری کند موفقیت وی بیشتر خواهد بود (حسینی لرگان، ۱۳۹۷).

مترجم شفاهی وقتی می‌خواهد اعداد را ترجمه کند در ابتدا بهتر است که از تکنیک تکه تکه کردن استفاده کند و در دومین حالت نیز از شکل ریاضی این اعداد، یک عکس ذهنی در

ذهن خود ذخیره‌سازد سپس آن را ترجمه می‌کند. در اینجا لازم است که به تقطیع اطلاعات اشاره کنیم. تقطیع عبارت از دسته‌بندی اطلاعات به واحدها یا قطعه‌های کمتر می‌باشد. یک قطعه شامل گروهی از ماده‌های اطلاعاتی به هم مرتبط است، برای این منظور باید از اطلاعات موجود در حافظه درازمدت استفاده کنیم، یعنی با توجه به آنچه که قبلاً آموخته و به حافظه درازمدت سپرده‌ایم، اطلاعات زیادی را که فراتر از حد گنجایش حافظه کوتاه‌مدت هستند دسته‌بندی کنیم و پس از آن به یاد سپاریم. برای تبیین این مسأله به عنوان مثال اگر مترجم شفاهی بخواهد این حروف را (ء ا ق ل ل ا ی ل ا) چند ثانیه پس از دیدن آنها از حفظ بگوید قادر به انجام این کار نخواهد بود؛ زیرا ۹ حرف است که از گنجایش حافظه کوتاه‌مدت بیشتر است، اما اگر با استفاده از اطلاعات موجود در حافظه دراز مدت به یاد بیاورد که این حروف به طور معکوس کلمات «إلى اللقاء» را در برمی‌گیرد، آنگاه به راحتی مترجم می‌تواند این کلمه را به یاد بیاورد. از این تکنیک یا رمزگذاری‌های دیگر مانند علامت فلش رو به بالا یا پایین به جای افزایش یافت و یا کاهش یافت در موارد مشابه می‌توان استفاده کرد.

عدم ذخیره‌سازی درست و به یادآوری ناقص مفاهیم و عبارات

ذخیره‌سازی مفاهیم در حافظه باید به صورت آگاهانه و درست انجام گیرد، یعنی باید به شکل آگاهانه مطالب را در ذهن خود وارد سازیم تا نورون‌های مغز با همان سیگنال‌هایی که گفتیم این مطالب را در ذهن ما ذخیره سازند. مترجم شفاهی باید بعد از اینکه واژگان را از جانب متکلم شنید، به سرعت آن واژه‌ها را به شکل ارادی وارد حافظه کوتاه‌مدت خود کند؛ سپس آن‌ها را در حافظه خود به همان شکل درستی که شنیده و با همان تلفظی که متکلم آن را بیان کرده ذخیره‌سازد. عدم ذخیره‌سازی درست کلمات و عبارات در حافظه کوتاه‌مدت توسط مترجم شفاهی منجر به یادآوری ناقص در مغز می‌شود، یعنی چنانچه ذخیره‌سازی به شکل درست اتفاق نیفتد نباید انتظار داشت که یادآوری مطالب هم بدون نقص باشد، زیرا این دو عوامل در ارتباط تنگاتنگ با یکدیگر قرار دارند؛ به عنوان مثال در اینجا یادآوری مترجم همراه با توضیح و شرح بوده است: «و تنها راه‌حل جلوگیری از افراط و تندروری و تروریسم و فرقه-

گرایی در این منطقه، پذیرفتن خواست مردم سوریه از طریق صندوق‌های رأی است» (سخنرانی دکتر ظریف، بیروت، ۲۰۱۴م)

مترجم شفاهی منقطع: «نَحْنُ نَعْتَقِدُ أَنَّ الطَّرِيقَ الْأَفْضَلَ الَّذِي يُؤَدِّي إِلَى الْحَدِّ مِنَ ظَاهِرَةِ الْإِرْهَابِ وَالتَّكْفِيرِ وَالتَّطْرَفِ الَّتِي تَضْرِبُ رُؤُوعَ هَذِهِ الْمِنْطَقَةِ، الْحُلُّ الْأَفْضَلُ لِهَذِهِ الْمَعْضَلَةِ هُوَ إِتَاخَةُ الْفُرْصَةِ الْمُنَاسِبَةِ لِأَبْنَاءِ الشَّعْبِ السُّورِيِّ كَيْ يُعَبِّرَ عَن رَأْيِهِ بِنَزَاهَةٍ وَخُرَيْتَةٍ مِنْ خِلَالِ صِنَادِيْقِ الْاِقْتِرَاعِ».

مترجم شفاهی می‌توانست به جای توضیحات و شرح، (۱) به بخش‌های اصلی کلام سخنران دقت کند. (۲) تمرکز کافی بر روی مفاهیم مهم سخنران داشته باشد. (۳) تنها اطلاعات کلیدی مهم مانند «جلوگیری از تندروی، افراط، تروریسم و فرقه‌گرایی» را درحافظه کوتاه-مدت خود ذخیره کند، تا بازایی اطلاعات مهم توسط ذخیره‌سازی درست کلمات در حافظه کوتاه‌مدت وی اتفاق بیفتد. در اینجا می‌توان به خوبی تاثیر نقش عدم ذخیره‌سازی درست در حافظه در به یادآوری ناقص مفاهیم را مشاهده کرد.

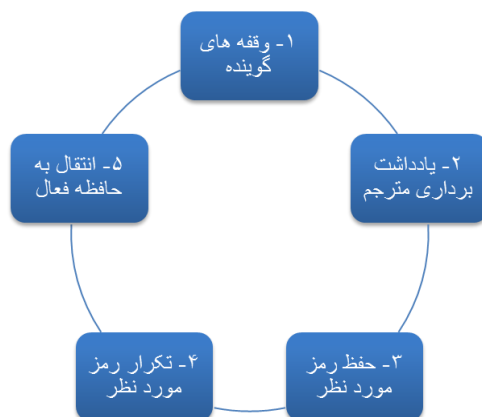
عدم مرور ذهنی مترجم و پردازش نکردن اطلاعات در حافظه فعال

مرور ذهنی عبارت از مرور اطلاعات وارد شده در مغز به صورت عادی است. حافظه فعال نیز عبارت از ارتباط دادن اطلاعات قبلی و اطلاعات تازه در حافظه است (حسینی لرگان، ۱۳۹۷) اگر مترجم شفاهی که معمولاً با فشار و تنش ذهنی شدید در هنگام ترجمه مواجه است، اطلاعات وارد شده در مغزش را مرور ذهنی نکند و آنها را در حافظه فعال خود به یکدیگر ارتباط ندهد، انتقال مفاهیم از جانب وی دچار اختلال می‌شود.

شیوه عملکرد حافظه کوتاه‌مدت در ترجمه شفاهی همزمان منقطع

داشتن حافظه خوب در این امر، تأثیر زیادی دارد. بدین معنا که مترجم همزمان منقطع معمولاً پس از سخنرانی متکلم، در بین وقفه‌های مکرر، اطلاعات را به صورت رمزی روی کاغذ خود یادداشت و رمز مورد نظر را در حافظه کوتاه‌مدت حفظ و سپس با تکرار رمز در حافظه کوتاه‌مدت، آن را به حافظه فعال خود انتقال دهد.

می‌توان دریافت که شیوه عملکرد حافظه کوتاه‌مدت در ترجمه شفاهی همزمان منقطع عربی-فارسی با انتقال رمز مورد نظر که همان واژگان دریافتی مترجم شفاهی عربی-فارسی از جانب سخنران است توسط چهار عامل: (۱) وقفه مکرر گوینده یا سخنران (۲) یادداشت کردن روی کاغذ (۳) حفظ رمز مورد نظر در حافظه کوتاه‌مدت (۴) تکرار رمز مورد نظر در حافظه کوتاه‌مدت و انتقال آن به حافظه فعال صورت می‌گیرد.

شکل ۱: عملکرد حافظه کوتاه‌مدت در ترجمه شفاهی همزمان منقطع

مثال: «در مورد سؤال اول ما همواره روابط با کشورهای همسایه برایمان از اولویت بسیار بالایی برخوردار بوده... اعتقاد هم داریم که روابط جمهوری اسلامی ایران [و دولت] و مملکت عربستان سعودی بسیار حائز اهمیت بوده و برای مذاکره با برادران سعودی در هر سطحی آمادگی داریم» (سخنان دکتر ظریف در کنفرانس مطبوعاتی، بیروت، ۲۰۱۴م).

مترجم همزمان منقطع: «أودُّ أن أشير في هذا الإطار، أنه من الثوابت الأساسية في السياسة الخارجية للجمهورية الإسلامية الإيرانية، هي إقامة أفضل علاقات الأخوة والصداقة والتعاون مع دول الجوار. أما فيما يتعلق بالمملكة العربية السعودية على وجه التحديد، فنحن نود أن نؤكد أننا في الجمهورية الإسلامية الإيرانية نسعى إلى إقامة أفضل العلاقات الأخوية مع هذه المملكة أولاً على صعيد العلاقات الثنائية وثانياً أننا نعتقد بجدّ أنّ مثل هذه العلاقات إن تعزّزت، فسوف تُؤثّر بشكل إيجابي على إرساء السلام والعدل والاستقرار والأمن على صعيد ربوع هذه المنطقة، فمن هنا نحن مُرحّب بأيّ لقاء رسمي بين البلدين على أيّ مستوى من المستويات».

در این مثال مشاهده می‌کنیم که حافظه مترجم شفاهی فارسی به عربی با وجود اینکه از قبل آشنا با واژگان فارسی-عربی بوده است؛ اما در ابتدا و در لحظه آنی در ترجمه شفاهی در انتخاب معادل مناسب و کوتاه نتوانسته به خوبی عمل کند؛ ولی حافظه کوتاه مدت مترجم به دلیل برخورداری از مهارت واژگانی غنی عربی که مربوط به مرحله ذخیره سازی اطلاعات در حافظه کوتاه مدتش می‌شود و نیز با کارآمدی بالا توانست معادل مناسبی در قالب توضیحی که نشان از قدرت تسلط بر واژه سازی مترجم در قالب زبان عربی دارد، ارائه دهد و موفقیت مترجم با استفاده از مراحل عملکرد حافظه کوتاه مدت در از بین بردن چالش موجود در این نوع ترجمه به چشم می‌خورد و می‌توان به وضوح نقش مؤثر حافظه کوتاه مدت را مشاهده نمود.

راهکارهای پیشنهادی جهت بهبود عملکرد حافظه کوتاه مدت در ترجمه شفاهی

برای درک بهتر راهکارهای پیشنهادی جهت بهبود عملکرد حافظه کوتاه مدت در این نوع ترجمه، مثال‌هایی از مترجمان شفاهی آوردیم که از فیلم‌ها، سخنرانی‌ها و مصاحبه‌ها گرفته شده است.

استفاده از یادیارها^۱

منظور از یادیار عوامل تداعی کننده مفاهیم و مطالب است که به ذهن برای یادآوری بهتر مطالب کمک می‌کند، مترجم شفاهی همزمان می‌تواند با استفاده از این یادیارها، عبارت یا تصویری را به یک شیء یا مضمون مربوط کند تا بهتر و سریعتر به ذهنش خطور کند و در حافظه کوتاه مدت وی باقی بماند. برای نمونه در جدول ضرب فارسی عبارت «هفلش تا، پلنگ و ششتا» از ترفندهایی است که در مدرسه به دانش‌آموزان آموخته می‌شود تا ضرب هفت در هشت را بهتر به خاطر بسپارند (حسینی لرگان، ۱۳۹۷). مترجم شفاهی می‌تواند برای به یادآوری اشخاص خاص از همین ترفند استفاده کند تا در حافظه کوتاه مدت خود آنها را ثبت و در بازیابی اطلاعات دچار مشکل نگردد.

^۱ The helpers.

مثال: در عبارت فارسی «حضور ایران برای رسیدن به راه حل می تواند کمک کننده باشد و برای این کمک ما شرط نمی پذیریم» (سخنرانی دکتر ظریف در بیروت، ۲۰۱۴)؛ می توان از عبارت کمک کننده با تداعی تصویر یک شخص که قصد کمک به انجام یک کار را دارد این مضمون را در ذهن ذخیره کرد و با استفاده از این تصویر به عنوان یک یادیار به یادآوری بهتر مضمون در هنگام ترجمه کمک کرد.

قطعه قطعه کردن اطلاعات

قطعه قطعه کردن یعنی اطلاعات را به قسمت های کوچک تری تقسیم کنیم تا یادآوری آنها ساده تر شود. مثالی خوب از این روش، یادآوری شماره تلفن است؛ معمولاً شماره ها به صورت ۳۷۴_۳۷۴_۲۳۴ می شود نه ۲۳۴۳۷۴۴۵. (حسینی لرگان، ۱۳۹۷). این تکنیک در هنگام ترجمه شماره تلفن ها به زبان عربی نیز مورد استفاده قرار می گیرد؛ مانند: با شماره ۰۲۳۳۱۵۳۲۱۴۸ تماس گرفتیم. (اتصلت برقم صفر، اثنین، مکرر ثلاثة، واحد، خمسة، ثلاثة، اثنین، واحد، أربعة، ثمانية) / (صفر، ثلاثة وعشرين، واحد وثلاثين، ثلاثة وخمسين، واحد وعشرين، ثمانية وأربعين).

مترجم شفاهی می تواند برای حفظ مطالب طولانی آنها را به قطعات کوچک تر تقسیم و سپس به صورت قطعه قطعه اطلاعات را به خاطر بسپارد. این عمل باعث می شود که مترجم در بازیابی اطلاعات موفق تر باشد؛ مثال: سید حسن نصرالله: هذه الثِّقَافَةُ هذه ثِقَّةُ بِاللَّهِ، هذه ثِقَّةُ بِشَعْبِنَا وشعوبنا، هذه ثِقَّةُ بِإِنْسَانِنَا، بِإِنْسَانِنَا عبر كل شيء، وَرِجَالِنَا وَنِسَائِنَا وَصِغَارِنَا وَكِبَارِنَا وَعَائِلَاتِنَا، هذه الثِّقَّةُ، هذه الثِّقَافَةُ هي التي وَصَلَتْنَا إِلَى الزَّمَانِ الَّذِي نُسَمِّيهِ زَمَانِ الْإِنْتِصَارَاتِ (سخنرانی سید حسن نصرالله، ۲۰۱۴م).

مترجم شفاهی هم زمان هم ردیف عربی به فارسی: «این فرهنگ اعتماد به خدا و اعتماد به ملت ها و اعتماد به خودمان و اعتماد به زنانمان، مردانمان، کوچکمان و بزرگمان هست؛ این اعتماد و این فرهنگ، ما را به اینجا رساند و ما را وارد زمان پیروزی ها کرد».

مترجم شفاهی با پیروی از سخنران با تکه تکه کردن اطلاعات ارائه شده از سوی وی (رجالنا ونسائنا وصغارنا وكبارنا وعائلاتنا) در ذهن خود توانسته است به بازیابی سریع تر آنها

بپردازد و مفاهیم را به درستی به مخاطبان انتقال دهد. هرچند در ترجمه، کلمه «عائلاتنا» را نتوانسته در حافظه کوتاه مدت خود بازیابی نماید.

تنظیم میزان صدای گوینده و مترجم جهت یادسپاری بهتر مطالب

شدت و ضعف صدای گوینده و مترجم در هنگام ترجمه بر عملکرد مترجم و ذهن وی تأثیر می‌گذارد، اگر صدای گوینده ضعیف باشد مترجم نمی‌تواند عبارت‌ها را به درستی و وضوح بشنود و در ذهن خود ذخیره نماید یا در مقابل اگر مترجم همزمان هم‌ردیف در هنگام ترجمه صدای خودش بسیار بالا باشد باعث تداخل در شنیدن عبارت‌های بعدی گوینده می‌شود که در نتیجه نمی‌تواند آن عبارت‌ها را در حافظه کوتاه مدت خود ذخیره کند. بنابراین میزان صدای گوینده و مترجم نقش مهمی در حافظه کوتاه مدت مترجم دارد. وقتی متنی به زبان خارجی با صدای رسا و با میزان شدت مناسب قرائت می‌شود، حافظه کوتاه مدت با سرعت بالا اطلاعات را از حافظه بلندمدت دریافت می‌کند (گشمردی، ۱۳۸۴: ۱۵۲). در زبان عربی که تلفظ حروف تنوع بالایی دارد، صحبت کردن با صدای واضح به مترجم کمک می‌کند تا در تشخیص حروف و کلمات و به خاطر سپردن آن موفق‌تر باشد و در ترجمه فارسی-عربی که گاهی تلفظ یک حرف با توجه به تداخل زبانی باعث ابهام می‌شود این امر ضرورت دوچندان می‌یابد؛ به عنوان مثال، کلمات «ذَلَّ= خوار و ذلیل شد»، «ضَلَّ= گمراه شد»، «زَلَّ= لغزید» و «ظَلَّ= باقی ماند» اگر به شکل فارسی آن تلفظ شود، قطعاً مترجم دچار مشکل می‌شود. یا کلماتی که در فارسی و عربی شکل یکسان ولی معنای متفاوتی دارند مانند: «کثیف، حوصله و...» (نقی زاده و طهماسبی، ۱۳۹۰، صص ۳۰-۳۳) یادسپاری و تشخیص تمایز این کلمات در فرآیند ترجمه همزمان که باید در کسری از ثانیه صورت گیرد، اگر از سوی گوینده با صدایی مبهم گفته شود قطعاً کار مترجم یا مخاطب را دشوار خواهد نمود.

نتیجه

پژوهش پیش‌رو نشان داد که شیوه عملکرد حافظه کوتاه مدت در دو نوع ترجمه شفاهی همزمان هم‌ردیف و منقطع عربی به فارسی و بالعکس به دو صورت است؛ مورد اول خطی

است و عواملی نظیر محل قرارگیری فعل‌ها در زبان فارسی و عربی و تداخل زبانی در تلفظ برخی از حروف در این دو زبان می‌تواند در عملکرد این نوع ترجمه اختلال ایجاد نماید و مورد دوم انتقالی است که با یادداشت کردن اطلاعات به صورت رمزی، حفظ و تکرار رمز مورد نظر در حافظه کوتاه مدت و نهایتاً انتقال به حافظه فعال صورت می‌گیرد.

در دو زبان عربی و فارسی رعایت تلفظ صحیح حروف مخصوصاً در زبان عربی، آشنایی به تداخلات زبانی دو زبان، ویژگی‌های زبان شناسی دو زبان مانند مکان فعل‌ها و... می‌تواند به مترجم جهت ارائه عملکرد بهتر حافظه وی در هنگام ترجمه کمک نماید. و عدم تمرکز کافی در شنیدن درست کلمات و عبارات گوینده که باعث از دست دادن بخشی از مطلب به خصوص با توجه به ویژگی‌های خاص دو زبان عربی و فارسی می‌شود؛ همچنین عدم مرور ذهنی مترجم و پردازش نکردن اطلاعات در حافظه فعال باعث اختلال در کاربرد حافظه کوتاه مدت در ترجمه شفاهی و همزمان عربی-فارسی می‌گردد.

عملکرد حافظه در ترجمه شفاهی همزمان هم‌ردیف و غیر هم‌ردیف تفاوت‌هایی به خصوص در سرعت بازیابی اطلاعات دارند، در ترجمه شفاهی همزمان هم‌ردیف ذهن یک یا دو جمله را در کسری از ثانیه ذخیره می‌کند و بلافاصله معادل آن در زبان مقصد را بازآفرینی می‌کند که سرعت عمل حافظه در اینجا نقش مهمی دارد؛ اما در ترجمه شفاهی منقطع کار دشوارتر است؛ چراکه می‌بایست چندین جمله و عبارت و گاهی چند پاراگراف را برای مدت زمان بیشتری در خود ذخیره کند و معادل آن را بازیابی نماید هرچند فرصت بیشتری ذهن برای انجام این کار دارد؛ ولی حجم اطلاعات ذخیره و بازیابی شده نسبت به ترجمه همزمان هم‌ردیف بسیار بیشتر است.

منابع

کتاب‌های فارسی

- قربانزاده، کریم، (۱۳۹۱ش)، فنون ترجمه شفاهی، چاپ اول، تهران، انتشارات جهاد دانشگاهی.
- معلوف، لویس، فرهنگ جامع نوین (ترجمه المنجد)، ترجمه شده توسط احمد سیاح و بازنگری شده توسط آیت الله حسن زاده آملی، جلد دوم، انتشارات اسلام.

مقالات فارسی

- صادقی و کندری و حسین پور فیضی و حصاری، فرزانه و محمد و محمد علی و فرزاد، (۱۳۹۳)، «تأثیر عصاره آبی کندر بر یادگیری و حافظه فضایی موش صحرايي نر بالغ»، مجله علمی پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی زنجان، دانشگاه تبریز، (از ص ۱۲۲ تا ۱۳۱).
- فقهی و سلمانی، حسین و عبدالحسین، (۱۳۹۴)، «نگاهی به چالش‌های ترجمه همزمان از فارسی به عربی و بالعکس»، مجله علمی و پژوهشی ادب عربی، دانشگاه تهران، (از ص ۲۲۶ تا ۲۳۷).
- گشمردی، محمود رضا، (۱۳۸۴)، «نقش حافظه در فرایند یادگیری زبان خارجی»، پژوهش زبان‌های خارجی، (از ص ۱۳۳ تا ۱۵۶).
- هداوندخانی و میرزمانی، فاطمه و سید محمود، (۱۳۸۷)، «تأثیر فعالیت‌های موسیقایی بر حافظه کوتاه مدت دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی»، پژوهش در حیطه کودکان استثنایی، (از ص ۳۰۷ تا ۳۱۶).
- سخنرانی دکتر حسن روحانی، روز جهانی کارگر، ۱۱ اردیبهشت ۱۳۹۳، پخش شده از شبکه العالم.
- سخنرانی حسن نصرالله، چهاردهمین سالروز آزاد سازی جنوب لبنان، ۲۵ آيار ۲۰۱۴ م / (۴ خرداد ۱۳۹۳ هـ.ش)، پخش شده از شبکه خبر.
- مصاحبه مطبوعاتی دکتر ظریف وزیر خارجه ایران در بیروت، ۱۲ ژانویه ۲۰۱۴ م / (۲۲ دی ۱۳۹۲ هـ.ش) پخش شده از شبکه العالم.
- مصاحبه با عبدالهادی ضیغمی، مترجم همزمان صدا و سیما، دانشگاه سمنان، ۹۸/۹/۲۶.

کتاب‌های عربی

- أنطوان نعمة وآخرون، (د.ت)، المنجد في اللغة العربية المعاصرة، د.ط، بيروت: دار المشرق.
- ضیغمی علی و شاکر العامري و محمود مسلمي، (۱۳۹۷ هـ.ش)، الإنشاء الأول، الطبعة الثانية، سمنان: منشورات جامعة سمنان.
- مسعود جبران، (۱۹۹۲ م)، الرائد معجم لغوي عصري، الطبعة السابعة، بيروت: دار العلم للملايين.

مقالات عربی

- دموی، مورا، کانون الأول (۲۰۱۴م)، «الترجمة الشفوية، الأنواع والأساليب: الترجمة التتابعية نموذجاً»، مجلة جامعة القدس المفتوحة للأبحاث والدراسات-العدد السادس والثلاثون - (۲) حزيران ۲۰۱۵ (من ص ۱۳۲ إلى ص ۱۴۳).

مقالات لاتین

-LEURY,A:UNE ENCYCLOPEDIE POUR AUJOURDHUI,COLLECTION PEDAGOGIE.ESF EDITEUR.1993.

سایت های اینترنتی

- پینولا، ملانی، (Melanie Pinola) (۱۳۹۷/۱۰/۲۹ و ۶ ژوئن ۲۰۱۷)، «ده تکنیک برای یادآوری بیشتر و یادگیری سریع تر»، taskulu.com.

- حسینی لرگان، حسین، (۱۳۹۷/۱۱/۵ و آذر ۹۷)، «علل ضعف حافظه کوتاه مدت چیست و چگونه می توان آن را تقویت کرد»، chetor.com.

- عزیززی، حبيب الله، (۱۳۹۲/۱۱/۲۵ و ۱۳۹۹)، «رابرت گانیه که بود-برنامه ریزی درسی»، h-azizi-shiraz.blogfa.com.

- عبدالوهابی، رضا، (۱۳۹۷/۱۱/۲۵ و ۱۳۹۶) «چگونه حافظه کوتاه مدت خود را تقویت کنیم»، mahanteymouri.com.

- محمود، محمد، (۲۰۱۹/۱۰/۷)، «شوارع العاصمة الليبية "مكب نفايات"»، <https://www.aljazeera.net/news/politics/2019/10/7/2019/10/7>

أداء الذاكرة المؤقتة في عملية الترجمة الشفوية العربية-الفارسية (دراسة ترجمات فنائي العالم و"خبر" أنموذجاً)

نوع المقالة: أصيلة

محبوبة قاسمي^١، علي ضيغمي*^٢، صادق عسكري^٣

١. طالبة الماجستير في قسم ترجمة اللغة العربية، بجامعة سمنان

٢. أستاذ مساعد في قسم اللغة العربية وآدابها بجامعة سمنان

٣. أستاذ مشارك في قسم اللغة العربية وآدابها بجامعة سمنان

الملخص

يعدّ الترميز والادخار والتذكير من مراحل معالجة المعلومات في الذاكرة، كما تعدّ عوامل مثل: مشكلة إيجاد المعادل المناسب، ونسيان المفاهيم و... من التحديات المؤثرة على الذاكرة المؤقتة في الترجمة الشفوية العربية إلى الفارسية وبالعكس. فاستنتجنا في هذا البحث عبر المنهج الوصفي - التحليلي أنّ كيفية أداء الذاكرة المؤقتة في الترجمة الفورية المتزامنة والترجمة المتتابعة بشكلين: وهما بشكل خطّي حيث يستطيع أن يؤثر على أداء هذا النوع من الترجمة عوامل مختلفة منها: كيفية استخدام الأفعال ومكانها في الفارسية والعربية والتداخل اللغويّ في تلفظ بعض الحروف في هاتين اللغتين والنوع الثاني هو نوع انتقالّي عبر كتابة المعلومات بشكل رمزيّ، وحفظها وتكرار الرمز في الذاكرة المؤقتة وبالتالي نقلها إلى الذاكرة النشطة. وفي النهاية أشرنا إلى تقديم آليات خاصة لتعزيز الذاكرة المؤقتة مثل: استخدام فن الاستدكار ومراعاة ملاحظات من شأنها تحسين أداء المترجم الفوريّ خاصة في استخدامه للذاكرة المؤقتة.

الكلمات الرئيسية: الذاكرة المؤقتة، الترجمة الشفوية المتزامنة، الترجمة الفورية، الترجمة المتتابعة العربية - الفارسية، تعزيز الذاكرة.

Short-term memory performance in the Arabic-Persian verbal translation process

Article Type: Research

Mahboobe Ghasemi¹, Ali Zeighami^{2*}, Sadeq Askari³

1. M.A. in Arabic Translation University of Semnan
2. Assistant professor of Arabic language and literature, University of Semnan
3. Associate professor of Arabic language and literature, University of Semnan

Abstract

Information processing in memory includes, encoding, storage and reminder. Factors such as the difficulty of finding the equivalent and forgetfulness are effective challenges for short-term memory in oral translation Persian-Arabic. Purpose of this study is to explain the in memory function in the Arabic-Persian verbal translation process and vice versa. Our method in this study is descriptive-analytical. The mode of operation of this type of memory in two simultaneous oral translations and interruption. The first is the line, and factors such as the placement of the verbs in the Arabic-Persian language and the linguistic interference in the pronunciation of some letters in these two languages can interfere with the performance of this type of translation and the second is by encrypting the information in the memory, and then by transferring it to the active memory. We presented some strategies, to enhance in memory such as using helpers.

Keywords: Short-term memory, Arabic-Persian translation, simultaneous oral translations and interruption, short-term memory reinforcement.